

Komission ehdotus asetuksen (EU) 2021/1058 ja asetuksen (EU) 2021/1057 muuttamisesta - Alueellinen hätäapu jälleenrakennukseen (RESTORE)

Kokous

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 21.10.2024 RESTORE-lainsäädäntöehdotuksen koskien alueellista hätäapua jälleenrakennukseen COM(2024) 496 final. Ehdotus on osa komission ehdotuspakettia 1.1.2024 jälkeen tapahtuneiden vakavien luonnonkatastrofien seurausten hoitamiseen suunnattaviksi lisätoimiksi.

Ehdotusten taustalla on komission puheenjohtaja Ursulan von der Leyenin julkilausuma 19.9.2024 Puolassa, jossa hän totesi EU:n tuen Keski-Eurooppaan iskeneen niin kutsutun Boris-myrskyn tuhojen vuoksi tarvittavaan hätäapuun ennakoimalla, että koheesiopolitiikan rahastot voisivat mahdollisesti osallistua 10 miljardilla eurolla. Eurooppa-neuvosto ei ole linjannut näkemyksistä asiaan.

Komissio esitteli ehdotusta 23.10.2024 Coreperissä. Käsittely jatkuu neuvoston rakenne-toimien ja syrjäisten alueiden työryhmässä 28.10.2024, jolloin komissio esittelee ehdotuksen ja käydään näkemystenvaihto. Jatkokäsittelyn aikataulu ei ole muistiota kirjoitettaessa tiedossa.

Komissio ehdottaa ehdotuksen hyväksymistä kiireellisenä siten, että kansallisille parlamenteille annettua 8 viikon toissijaisuushuomautusten määräaikaa ei noudatettaisi.

Koska asian käsittely voi edetä neuvostossa nopeasti ratkaisevaan vaiheeseen, annetaan Eduskunnan vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseksi ensivaiheessa kiireellinen E-kirje. Asiassa on kuitenkin kyse perustuslain 96 §:n 2 momentissa tarkoitettusta ehdotuksesta, josta Valtioneuvosto antaa viipymättä samansisältöisen U-kirjelmän.

Suomen kanta

Suomi voi kokonaisuutena tukea komission ehdotusta koheesiopolitiikan määrärahojen käyttötarkoituksen laajentamisesta luonnonkatastrofien haitallisten vaikutusten vähentämiseen ja vahinkoa kärsineiden auttamiseen ilman ohjelmakaudelle 2021 - 2027 jäsenvaltioille jo allokoitujen kokonaismäärärahojen korottamista. Koheesiopolitiikan osalta Suomi suhtautuu perinteisesti erittäin kriittisesti 100 % EU-osarahoitukseen ja pitää ehdotettuja ennakoita liiallisena.

Suomi katsoo, että varojen käytön moitteettomuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta luonnonkatastrofeja varten säädettävien koheesiopolitiikan uusien hätäaputoimien mukautusten tulisi lähtökohtaisesti kohdentua vain merkittäviin luonnonkatastrofeihin solidaarisuusrahastoasetuksen sääntelyä vastaavalla tavalla.

Suomi korostaa erilaisiin katastrofeihin liittyvien uhkien vähentämistä ja varautumista. Koheesiopolitiikan tukikelpoisuussääntelyn mukautukset olisi pidettävä komission ehdotamalla tavalla ajallisesti rajattuna. Suomi ei kannata koheesiopolitiikan rahoituksen muuttamista pysyväksi luonnonkatastrofimekanismiksi.

Asetusehdotuksella ei tule ennakoida EU:n tulevan monivuotisen rahoituskehiksen sisältöä vuoden 2027 jälkeiselle ajalle.

Pääasiallinen sisältö

Viimeaikaiset luonnonkatastrofit, kuten Keski-Euroopan tulvat, ovat aiheuttaneet tuhoisia vaikutuksia alueiden väestölle.

Komissio katsoo, että Euroopan unionin on pystyttävä tarjoamaan nopeasti lisää tehokasta tukea Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR) kautta jäsenvaltioille, alueille, paikallisille viranomaisille ja henkilöille, jotka kärsivät vakavasti alueellisista luonnonkatastrofeista, täydentäen Euroopan unionin solidaarisuusrahastosta saatavilla olevia varoja.

Komissio ilmoittaa ennakoivansa ehdotuksellaan luonnonkatastrofien yleistymistä. Tuen tarkoituksena olisi kompensoida luonnonkatastrofeista aiheutuvia kustannuksia jäsenvaltioiden julkiseen talouteen.

Komission ehdotus koskee kahdesta rahastosta myönnettävän tuen ehtojen muuttamista: Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) ja Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR).

Koheesiopolitiikan pitkän aikavälin strategiset tavoitteet säilytettäisiin määräämällä ehdotetuille uusille hätäaputoimille enimmäismäärä, joka olisi korkeintaan 10 prosenttia jäsenvaltion koheesiopolitiikan ohjelmakauden 2021- 2027 kokonaismäärärahoista, joissa on huomioitu EAKR, ESR+ ja koheesiorahasto.

Tukikelpoiset luonnonkatastrofit

Komission ehdotus täydentäisi Euroopan solidaarisuusrahastosta myönnettävää tukea. Solidaarisuusrahastoasetuksen luonnonkatastrofi-määritelmien mukaisten tilanteiden lisäksi tukea olisi mahdollista suunnata pienempien luonnonilmiöiden negatiivisten vaikutusten hoitoon. Komissio ehdottaa, että asetuksessa tarkoitettuna luonnonkatastrofina pidettäisiin solidaarisuusrahastoasetuksen 2 artiklan 2 ja 3 kohdassa määritellyä suurta tai alueellista luonnonkatastrofia. Solidaarisuusrahastoasetuksen sääntelystä poiketen

myös luonnonkatastrofit, jotka johtavat solidaarisuusrahastoasetuksessa vahvistettujen kynnsarvojen alittaviin välittömiin vahinkoihin, olisivat tukikelpoisia menoja, jos jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen on tunnustanut katastrofin luonnonmullistukseksi.

Solidaarisuusrahastoasetusta (EU) 2012/2002 sovellettaessa ”*suurella luonnonkatastrofilla*” tarkoitetaan mitä tahansa luonnonkatastrofia, jonka seurauksena tukikelpoisessa valtiossa syntyy välittömiä vahinkoja, joiden kustannuksiksi arvioidaan joko yli 3 000 000 000 euroa vuoden 2011 hintoina tai yli 0,6 prosenttia kyseisen valtion bruttokansantulostasta (BKTL). ”*Alueellisella luonnonkatastrofilla*” tarkoitetaan mitä tahansa luonnonkatastrofia, jonka seurauksena tukikelpoisen valtion NUTS 2 -tason alueella syntyy välittömiä vahinkoja, joiden kustannukset ovat yli 1,5 prosenttia kyseisen alueen bruttokansantuotteesta (BKT). Tämän kokoluokan luonnonkatastrofit eivät ole koetelleet Suomea.

Euroopan sosiaalirahasto plussasta tuettavat toimet

ESR plus -rahastosta voidaan jo nykyisin myöntää varoja myös luonnonkatastrofien kielteisten sosioekonomisten seurausten lieventämiseen. Ehdotuksen mukaan ESR plussan tukikelpoisia toimia laajennettaisiin seuraavilla aloilla:

- ruoka-apu ja/tai perustarvikkeet ilman muita tukitoimia;
- joustavammat osa-aikaisille työntekijöille tarkoitetut toimet; ja
- terveydenhoito myös muille kuin haavoittuvimmassa asemassa oleville.

Muutettavan sääntelyn mukaisesti ruoka-apua ja perustarvikkeita voitaisiin myöntää enintään 6 kk:n ajan ja muita laajennettuja ESR-toimia enintään 18 kk:n ajan luonnonkatastrofista.

Euroopan aluekehitysrahastosta tuettavat toimet

EAKR:lle säädettäisiin uusi toimintalinja Vihreämmän vähähiilisen Euroopan painopisteeseen, joka sisältää nykyisin muun muassa ilmastomuutokseen sopeutumistoimet. Käyttöönotto jäsenvaltiossa edellyttäisi, että ohjelmanmuutokset toimitetaan komissiolle viimeistään neljän kuukauden kuluttua luonnonkatastrofin aiheuttamasta ensimmäisestä vahingosta. Jos luonnonkatastrofi on tapahtunut ennen muutosasetuksen voimaantuloa, ohjelmamuutosehdotus olisi toimitettava neljän kuukauden kuluessa muutosasetuksen voimaantulosta.

Myös sellaiset toimet, joiden toteutus on fyysisesti aloitettu tai loppuunsaatettu ennen rahoitushakemuksen jättämistä olisivat tukikelpoisia, edellyttäen että syynä oleva luonnonkatastrofi on tapahtunut 1.1.2024 tai sen jälkeen.

Komission ehdotuksen mukaan samalla tulisi kasvattaa jäsenvaltioille suoritettavia ennakkomaksuja 30 prosenttiin kyseisissä luonnonkatastrofeja koskevissa toimintalinjoissa sekä mahdollistaa niihin 100 prosentin EU-tuki. Poikkeukselliset ennakot laskettaisiin tavanomaisen vuotuisen ennakon lisäksi. Jäsenvaltiot voisivat käyttää ennakoista kertyvät korkotulot ohjelmanmukaisiin toimiin.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Asetuksia muuttavalla ehdotuksella on kolme oikeusperustaa: SEUT 175 artiklan 3 kohta rahastojen ulkopuolisista erityistoimista, SEUT 164 artikla Euroopan sosiaalirahaston soveltamisasetuksista ja SEUT 178 artikla Euroopan aluekehitysrahaston soveltamisasetuksista. Oikeusperustojen yhdistäminen on mahdollista. Ne ovat keskenään yhteensopivat ja edellyttävät samaa päätöksentekomenettelyä.

Neuvosto ja parlamentti käsittelevät ehdotuksen tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä ja neuvosto tekee päätöksensä määräenemmistöllä.

Valtioneuvosto katsoo, että oikeusperustat on asianmukaisesti valittu.

Valtioneuvosto pitää ehdotuksia suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteen mukaisena.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Vastuuvaliokuntana toiminee Aluekehitysvaliokunta (REGI), jonka esittelijää ei vielä ole nimetty.

Kansallinen valmistelu

EU:n komitean alaisen alue- ja rakennepolitiikan jaoston kirjallinen menettely (EU4)

24. - 25.10.2024.

Eduskuntakäsittely

-

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Ehdotuksella ei ole vaikutusta kansalliseen lainsäädäntöön.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 ja 27 §:ssä säädetään valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallan jaosta. Ahvenanmaan maakunta vastaa komission ehdotuksessa tarkoitettujen ohjelmien valmistelusta ja hallinnoinnista.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotukset toteutettaisiin kuluvan kauden EU:n monivuotisen rahoituskehiksen puitteissa. Ehdotuksilla ei ole vaikutuksia EU:n talousarvion sitoumusmäärärahoihin, koska rahastoista toimenpideohjelmille ohjelmakaudeksi 2021 - 2027 myönnettävän rahoituksen enimmäismääriin ei ehdoteta muutoksia.

Ehdotuksilla ei ole vaikutusta maksumäärärahoihin kokonaistasolla. Ehdotukset lisäisivät etupainotteisesti vuosien 2025 – 2026 maksumäärärahojen tarvetta, mikä tasautuisi myöhemmin ohjelmakauden kuluessa.

Ehdotukset eivät lisää Suomessa käytettävissä olevaa ohjelmärahoitusta 2021 - 2027.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

RESTORE-lainsäädäntöehdotukseen liittyen komissio on antanut vuoden 2025 EU:n budjetin oikaisukirjelmässä nro 1 ehdotuksen Euroopan aluekehitysrahaston maksu- määrärahojen lisäämisestä 3 mrd. eurolla. Asiassa on annettu 18.10.2024 Eduskunnalle U-jatkokirjelmä U 35/2024 vp – UJ 20/2024 vp.

Suuri valiokunta hyväksyi 23.10.2024 eduskunnan kannan SuVEK 80/2024 vp.

Komissio RESTORE-lainsäädäntöehdotus on esitelty Coreperissä 23.10.2024 ja käsittely neuvoston rakennetoimien ja syrjäisten alueiden työryhmässä käynnistyy 28.10.2024.

Jäsenvaltioiden enemmistön ei arvioida vastustavan asetusehdotusten hyväksymistä komission ehdotusten mukaisina.

Euroopan parlamentti on ollut alustavasti myönteinen komission ehdotukselle koheesiovarojen suuntaamisesta luonnonkatastrofien hoitoon 2025 talousarvion oikaisukirjelmän käsittelyn yhteydessä budjettivaliokunnassa. Yksittäiset edustajat ovat kuitenkin katsoneet, että koheesio politiikasta on tuossa liikaa kriisiväline ja sen vuoksi jatkossa pitäisi luonnonkatastrofien EU-rahoitus järjestää nykyistä paremmin.

Asiakirjat

COM(2024) 496 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

TEM Eliisa Hujala, +358 40 861 7181, etunimi.sukunimi@gov.fi
TEM Petri Haapalainen, +358 295 064 922
VNEUS Sarita Friman, +358 50 441 0966
EUE Janne Uusivirta, +32 (0)472 430 827

VAHVA-tunnus

EU/995/2024

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite